

Juraj Buzalka (2023): *Postsedliaci. Slovenský ľudový protest*

Bratislava: MAMAŠ. 269 s. ISBN 9788082680655.

Acta Fakulty filozofické
Západočeské univerzity v Plzni /
West Bohemian Review of
Social Sciences & Humanities
2023, Vol. 15 (1-2), 53–56
DOI: <https://doi.org/10.24132/actaff.2023.15.1-2.9>
<https://actaff.zcu.cz/>
ISSN 2336-6346



This paper is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

Nedlouho přes slovenskými parlamentními volbami v roce 2023, které po několikaleté pauze vrátily do premiérského křesla Roberta Fica, vyšla v bratislavském vydavatelství MAMAŠ kniha slovenského kulturního antropologa Juraje Buzalky s více než příznačným názvem *Postsedliaci*. Stejně jako Buzalkova dřívější kniha *Slovenská ideológia a kríza* (Buzalka 2012) je i tato nová tvořena výběrem dřívějších textů, které prošly jen minimální redakční úpravou. Kniha tak ve své první polovině přináší soubor delších odborných studií a esejů (různé míry odbornosti), ve druhé polovině pak soubor kratších publicistických textů otištěných v posledních deseti letech. Jednotlivé texty se tak dotýkají i témat současných či jen nedávno minulých, jako jsou hektické časy počátku pandemie covid nebo volebnímu vítězství Igora Matoviče.

V jednotlivých textech Buzalka glosuje (často lehce nadsazenou a zejména ve druhé polovině knihy širší veřejnosti dobře přístupnou formou) nejnovější transformaci slovenské politiky a společnosti. Ústředním motivem „postsedláka“ navazuje Buzalka na řadu svých dalších textů (např. Buzalka 2022). Postava „postsedláka“, která volně spojuje velkou část (byť zdaleka nikoli všechny) textů, je přitom více než příhodně pojatá. Postsedlák je v Buzalkově pojetí moderní Slovák užívající si takové míry prosperity, jako žádný z jeho předků. Vybaven iPhoneem cestuje po světě, přesto však věří v mytologizovaný ideál domoviny z agrárních dob, podle čehož se i chová – své venkovské hodnoty považuje za tradiční, volí

postfašisty nebo třeba inklinuje k podpoře Putina režimu. Jak Buzalka dodává – postsedlák melancholicky smutní po světě, který nikdy neexistoval. Tento přístup dobře koresponduje s řadou současných výzkumů, které dávají podporu radikálních stran (zejména krajní pravice) do souvislosti s tzv. „nostalgickou deprivací“, tedy vlastním přesvědčením o tom, nakolik utrpěl jedincův (různě definovaný) status v průběhu času (srov. Gest et al. 2018), často ve srovnání s nikdy neexistujícím mytologickým stavem.

Z množství textů, které průřezově pokrývají řadu aspektů politické, sociální a kulturní změny, kterou Slovensko v posledním desetiletí procházelo a stále prochází, bych rád alespoň stručně zmínil čtyři (dva eseje a dva kratší publicistické texty), které považuji za signifikantní i z české perspektivy. Prvním z nich je „Vino a svoboda: eseje ze sociologie alkoholismu“ (s. 120–136). Buzalka si všímá mimo jiné třídní podmíněnosti pijáckých návyků, otázky tzv. „manažerských vín“ atd. Analogickou situaci můžeme pozorovat i v ČR a její pивní kultuře. Konzumace alkoholu je v zemi, kde donedávna pivo bývalo zpravidla nejlevnější položkou nápojových lístků a která každoročně obsazuje první příčku na seznamu zemí dle konzumace piva, samozřejmě podstatným předmětem mezioborového zájmu. I zde je viditelná určitá třídní podmíněnost, někdy též spíše stereotypní představa o třídní podmíněnosti – např. postava „slušnočecha“ bývá ve veřejné debatě často spojována s neodmyslitelnou „petkou Braníčku“. Pivo také může sloužit jako

prostředek symbolického přiblížení se „lidu“ a upřednostnit „tradiční český ležák“ před šampaňským jakožto nápojem „globalizované elity“ tak může být účinnou strategií populistické performance, která může stát právě na zdůraznění rozporu mezi čistou „nízkou kulturou“ lidu a neautentickou „vysokou kulturou“ elity (srov. Ostiguy 2017).

Druhým esejem je „O důstojnosti akademické samosprávy“ (s. 170–175), ve kterém Buzalka na základě osobní zkušenosti prodělané po návratu do slovenského akademického prostředí rozebírá několik témat – tlaky na oslabení autonomie univerzit při volbě samosprávy, tendence ke škálování univerzit (v podstatě ve smyslu centrum versus periferie) nebo vlivy promítající se do přiznání grantové podpory. Jde přitom o jevy dobře známé i v českém akademickém prostředí. To, že zaručení plné autonomie při volbě akademické samosprávy stejně jako dosazení vedení vědecké instituce „shora“ může přinášet podobně problematické výsledky, je v českém prostředí dobře viditelné na příkladu Ševčíkovy „vlády“ nad Národohospodářskou fakultou VŠE nebo v médiích i odborné veřejnosti často probíraným diskutabilním směrem, který nabral Ústav pro studium totalitních režimů pod ředitelem Kudrnou. V českém prostředí je také patrná tendence vytváření různých kategorií univerzit, respektive vytvoření skupiny univerzit výzkumných, které by měla být příjemcem většiny (ne-li všech) financí určených na podporu vědy (samořejmě na úkor univerzit „regionálních“). To se poté prolíná i s debatou o přidělování této finanční podpory, typicky v případě projektů GAČR. Již letmý pohled na projekty podpořené na konci roku 2023 ukazuje tak propastné rozdíly mezi univerzitami (desítky projektů pro UK versus 2 projekty pro poměrně velké regionální univerzity), které nemohou být vysvětleny takto propastnou kvalitou podaných žádostí.

Akademického prostředí se dotýká i publicistický text „Plagiát jako intimita státu“ (s. 229–231). V úvodu Buzalka přibližuje situaci, kdy byli v krátké době slovenský předseda vlády, předseda parlamentu a ministr

školství (tedy tři vrcholní politici původem ze tří různých stran) usvědčeni z plagiátu, aniž by to mělo jakýkoli reálný dopad na jejich funkci a postavení. Téma se fakticky přešlo, nebylo zvednuto ani opozicí, což dobře ilustruje, jak (ne)závažným problémem je na Slovensku tento druh podvodu. Pro srovnání – v českém případě svou pozici kvůli plagiátorství přeci jen pár ministrů opustilo (srov. také Sekerák 2022). Buzalka se zamýšlí především nad motivy takového jednání – jaké důvody vedou politika k podvodnému získání titulu (např. Boris Kollár obhájil svůj problematický magisterský text na téma podnikání s lyžařskými vleky v roce 2015), který pro výkon své funkce formálně ani jinak jakkoli nepotřebuje?

Posledním z textů, u kterých bych se rád zastavil, je „Kargo kult populizmu“ (s. 223–226), ve kterém Buzalka rozebírá (nejen) některé problematické aspekty vlády Igora Matoviče a jím fakticky vlastněné strany OLaNO (srov. např. Rossi 2020). Okamžik, kdy Igor Matovič vítal v Košicích vojenské letadlo s ruskými vakcínami, považuje Buzalka za předzvěst nárůstu kargo kultu (situace nebyla nepodobná tomu, když Jan Hamáček vítal na pražském letišti letadlo s čínskými rouškami). Matovič tak v Buzalkově pojetí ztvárnil osobu domorodce imitujícího proces zavádění vakcíny ve vyspělé společnosti, která se ovšem neděje klaněním se útrobám letadla přivázejícího tajemné kargo, ale prostou certifikací (s. 223). Volební vítězství Matoviče v roce 2020 Buzalka vsazuje do kontextu debat, které se na Slovensku odehrávaly již v dobách Mečiara a kdy řada lidí věřila, že se může objevit populární a dobrotivý lidový vůdce a „zlo“ bude poraženo „dobrem“ stejného druhu. Takovým „dobrým populistou“ se pak v roce 2020 měl (v kontrastu vůči osobě Roberta Fica) stát právě Matovič. Z českého pohledu může být zajímavé, že pojem „dobrý populist“ se v některých případech (nepříliš vhodně) využívá pro označení Pirátů. Florian Hartleb (2013) tak například německé piráty označuje právě za „dobré populisty“, aby zdůraznil jejich odlišnost od zavedených stran i populistické krajní pravice. Ačkoli jiné studie věnované českým pirátům (Naxera 2023) po-

jem „dobrý populist“ odmítají, na úspěchu pirátů v roce 2017 ukazují, že může existovat liberální projekt, který je výrazně anti-establishmentový, ale zároveň není populistický a nabízí tak vůči stávající politické reprezentaci alternativu jiného druhu, než nejrůznější populisté.

Určitou výtku (danou do značné míry rozdílným oborovým zázemím mezi mnou a Buzalkou) je třeba vznést vůči některým politologickým konceptům, se kterými autor nepracuje místy zcela adekvátně. V první řadě jde o využívání pojmu „totalita“ fakticky jako synonyma k pojmu „nedemokracie“. Označovat tak normalizační Československo za totalitu je z politologického hlediska neobhajitelné (pro debatu o pojmu viz např. Buben, Štefek 2021), byť v řadě oborů poměrně běžné. Za druhé jde o ne zcela jasné a poněkud nesystematické využívání pojmu populismus. Populismus je konceptem, kterému se v posledních minimálně deseti letech dostalo v komparativní politologii prostoru více, než jakémukoli jinému, což s sebou nese řadu rizik a potenciálních problémů (srov. Naxera et al. 2023). Mezi ně patří i nadužívání či nesprávné používání tohoto pojmu, které není založené na empirické evidenci. Z populismu se tak často stává vyprázdněná nálepka. V Buzalkových textech někdy není zcela patrné, co oním populismem myslí.

Buzalkova nová kniha je však ve všech ohledech textem mimořádně zajímavým. Vzhledem k jejímu charakteru a záměru by bylo zbytečné hledat v ní nové zásadní vědecké poznatky. Její síla totiž leží v něčem zcela odlišném – odborným, ale zároveň čtivým a čtenářsky přístupným způsobem glosuje moderní slovenskou transformaci. Ačkoli pro odbornou komunitu, jejíž příslušníci často znají řadu otištěných textů z dob jejich původního publikování, je kniha spíše jen jakýmsi „milým doplňkem“ (a to i díky vydařenému grafickému zpracování obálky), široké veřejnosti poskytuje zasvěcený pohled na „postsedlácké“ (v určitém ohledu ale i možná v obecnější rovině zkrátka slovenské) iluze o sobě samých stejně jako jejich utkvělé představy o fungování světa.

Bibliografie

Buben, R., M. Štefek. 2021. „Konceptuální labyrinty. Kolik pojetí totalitarismu znáš, tolikrát jsi revizionistou?“ *Czech Journal of Contemporary History* 28 (2): 353–389, <https://doi.org/10.51134/sod.2021.007>.

Buzalka, J. 2012. *Slovenská ideológia a kríza. Eseje z antropológie politiky*. Bratislava: Kalligram.

Buzalka, J. 2022. „Post-Peasant Progressivism: On Liberal Tendencies in the Slovak Countryside.“ Pp 179–204 in J. Buzalka, A. Pasička (eds.). *Anthropology of Transformation. From Europe to Asia and Back*. Cambridge: Open Book Publishers.

Gest, J., T. Rény, J. Mayer. 2018. „Roots of the radical right: Nostalgic deprivation in the United States and Britain.“ *Comparative Political Studies* 51 (13): 1694–1719, <https://doi.org/10.1177/0010414017720705>.

Hartleb, F. 2013. „Anti-Elitist Cyber Parties?“ *Journal of Public Affairs* 13 (4): 355–369, <https://doi.org/10.1002/pa.1480>.

Naxera, V. 2023. „‘Let us blow them down!’: Corruption as the subject of (non-)populist communication of the Czech Pirate Party.“ *Politics* 43 (4): 457–571, <https://doi.org/10.1177/026339572111010984>.

Naxera, V., V. Kaše, O. Stulík. 2023. „‘The more populism types you know, the better political scientist you are?’ Machine-learning based meta-analysis of populism types in the political science literature.“ *Journal of Contemporary European Studies*, on-line first, <https://doi.org/10.1080/14782804.2023.2244911>.

Ostiguy, P. 2017. „Populism: A socio-cultural approach.“ Pp 73–97 in C. Rovira Kaltwasser, P. Taggart, P. Ochoa Espejo, P. Ostiguy (eds.). *The Oxford handbook of populism*. Oxford: Oxford University Press.

Rossi, M. 2020. „Slovakia after Fico: Systemic Change or More of the Same?“ *Czech Journal of Political Science* 27 (3): 235–258, <https://doi.org/10.5817/PC2020-3-235>.

Sekerák, M. 2022. „‘I am De Facto a Thief in this Matter’: Thesis Plagiarism Cases of Elected Representatives and the Concept of Political Accountability (Case

Study of Slovakia and the Czech Republic).“ *European Review* 30 (6): 872–893, <https://doi.org/10.1017/S1062798722000072>.

Vladimír Naxera

Západočeská univerzita v Plzni

vnaxera@ff.zcu.cz